

Granskning av valnämnd

Sundbybergs stad

Innehåll

Sammanfattning och rekommendationer	2
1. Inledning.....	3
1.1 Bakgrund	3
1.2 Syfte och revisionsfrågor	3
1.3 Revisionskriterier.....	3
1.4 Metod och avgränsning.....	4
2. Valnämndens organisation och styrning.....	5
2.1 Lokala rutiner, processer och tidplaner.....	5
2.2 Bedömning.....	6
3. Risker inför valet 2022.....	6
3.1 Verksamhetsskyddsanalys.....	6
3.2 Bedömning.....	7
4. Förberedelser inför valet 2022.....	8
4.1 Vallokaler har bedömts och fastställts	8
4.1.1 Trygghet, säkerhet och ordning i vallokalerna	8
4.2 Information till medborgare	9
4.3 Transport och förvaring av röster	9
4.4 Bedömning.....	10
5. Utbildning och rekrytering	10
5.1 Bedömning.....	11
6. Sammanfattande bedömning och svar på revisionsfrågor	12
7. Bilaga	14
Källförteckning	14

Sammanfattning och rekommendationer

På uppdrag av stadens förtroendevalda revisorer har EY genomfört en granskning av valnämnden. Granskningen syftade till att bedöma om planeringen inför det kommande valet sker på ett ändamålsenligt sätt och att arbetet med nämndens interna kontroll är tillräcklig. Inom ramen för nämndens interna kontroll ligger att säkerställa ett rättssäkert val där valhemligheten respekteras.

Vår sammanfattade bedömning är att planeringen inför det kommande valet i allt väsentligt är ändamålsenlig och ger förutsättningar att genomföra valet på ett korrekt och rättssäkert sätt där valhemligheten respekteras. Vi bedömer dock att den interna kontrollen inte fullt ut är tillräcklig.

Vi baserar bland annat vår bedömning på att ett förberedande arbete pågår genom att ta fram styrdokument. Arbetet syftar till att stärka det "organisatoriska minnet" och utgår från aktuella lagar och författningar. Vi ser positivt på detta men betonar vikten av att arbetet fortgår. Valnämndens reglemente uppdaterades senast våren 2021 efter en genomlysning och omorganisering av verksamheten. I det förberedande arbetet har lokaler och tillgänglighet i lokaler fastställts respektive säkerställts. Lokalansvariga har försetts med information om möblering och säkerhet i vallokaler avseende avskärmningar och flöden i lokalerna.

Vi bedömer att det finns förutsättningar för att rösträkning kan ske på ett säkert och kvalitativt sätt, så att valresultatet kan levereras i tid. Valnämnden har skapat förutsättningar för att samtliga röstmottagare ska genomgå lämplig utbildning innan valet. Utbildningen omfattar aspekter såsom vallagen, bevarande av valhemligheten och säkerhet. Det saknas dock urvalskriterier vid rekrytering och det sker enbart kontroll av närvaro vid utbildning. Vi bedömer att det saknas tillräckliga verktyg för att fånga upp eventuellt olämpliga röstmottagare. Vi bedömer att det inte är tillräckligt att enbart förlita sig på att ordförande och vice ordförande ska rapportera om okunskap i efterhand. Detta med anledning av att rekryteringen primärt riktar sig till erfarna röstmottagare samtidigt som valet 2018 inte utvärderades i staden.

Valnämnden har genomfört en riskanalys som ligger till grund för internkontrollplanen. Vi bedömer att riskerna inte fullt ut återspeglar relevanta omvärldsfaktorer. Internkontrollplanen innehåller inte de risker med högst riskvärde i riskanalysen. Valnämndens verksamhetsskyddsanalys ska vara färdigställd i slutet av maj 2022. Då den inte är färdigställd kan vi inte fullt ut bedöma om den utgör en ändamålsenlig riskanalys som återspeglar relevanta omvärldsfaktorer. Vi har dock inte noterat något som tyder på att så inte kommer vara fallet. Verksamhetsskyddsanalysen utgår från Valmyndighetens mall där det ingår risker baserade på omvärldsbevakning. Det är av vikt att internkontrollarbetet samverkar med verksamhetsskyddsanalysen i syfte att inga risker ska falla mellan stolarna.

Valnämnden har tagit fram en kommunikationsplan i syfte att säkerställa information till medborgarna. Vi bedömer att kommunikationsplanen är ändamålsenlig för att ge information till medborgarna rörande valets genomförande.

Valnämnden har vidtagit trygghetsskapande åtgärder i vallokaler. På valdagen kommer det finnas ronderande väktarbilar, valnämndens ledamöter ska kontrollera lokalerna och röstmottagare får genom den genomgångna utbildningen information om trygghet och säkerhet i lokalerna.

Utifrån granskningens resultat rekommenderar vi valnämnden att:

- ▶ Säkerställa att verksamhetsskyddsanalysen genomförs snarast och att berörda nämnder informeras med avseende på utfallet av denna.
- ▶ Säkerställa att internkontrollplanen utgår från en risk- och väsentlighetsanalys vilken tar avstamp i omvärldsbevakning.
- ▶ Säkerställa att kommunikation till medborgare sker enligt plan.
- ▶ Säkerställa att arbetet med att skapa ett organisatoriskt minne fortgår och prioriteras.
- ▶ Överväga att utöka kontroll och uppföljning av att röstmottagares utbildning och kunskap är tillräcklig.

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Valnämnden fullgör stadens uppgifter enligt vallagen (2005:837) samt de uppgifter som enligt annan lag ska fullgöras av valnämnd. Omfattningen av nämndens verksamhet varierar beroende på om det är valår eller om det är aktuellt med folkomröstningar.

Under valår ansvarar valnämnden för det praktiska genomförandet av ett rättssäkert val. Valnämnden ska bland annat tillhandahålla lokaler, anställa och utbilda personal, förvara röster samt ansvara för rösträkningen inom staden.

I december 2021 överlämnade valutredningen sitt slutbetänkande (SOU 2021:96). Utredningen påtalade bland brister i krav på tillgänglighet och hantering av kriser i samband med val. Vidare befarar Säpo försök till påverkan på riksdagsvalet 2022, bland annat genom sabotage mot genomförandet av valet.

Stadens förtroendevalda revisorer har efter genomförd riskanalys beslutat att genomföra en granskning av valnämndens verksamhet, med fokus på förberedelser inom valet år 2022. Granskningen kan komma att följas upp av ytterligare granskningsmoment efter att själva valet har genomförts.

1.2 Syfte och revisionsfrågor

Granskningens syfte är att bedöma om planeringen inför det kommande valet sker på ett ändamålsenligt sätt och att arbetet med nämndens interna kontroll är tillräckligt. Inom ramen för nämndens interna kontroll ligger att säkerställa ett rättssäkert val där valhemligheten respekteras.

I granskningen besvaras följande revisionsfrågor:

- ▶ I vilken utsträckning finns uppdaterat reglemente och styrdokument för valnämnden?
- ▶ I vilken utsträckning har förberedande åtgärder vidtagits för att säkerställa att valet genomförs korrekt och säkert?
- ▶ Har valnämnden säkerställt att rösträkning kan ske på ett säkert och kvalitativt sätt, så att resultatet från valet kan levereras i tid?
- ▶ I vilken utsträckning har valnämnden genomfört en ändamålsenlig riskanalys, som även återspeglar relevanta omvärldsfaktorer?
- ▶ I vilken utsträckning har nämnden säkerställt en ändamålsenlig information till medborgarna rörande valets genomförande?
- ▶ I vilken utsträckning har nämnden vidtagit trygghetsskapande åtgärder i vallokalerna?

1.3 Revisionskriterier

Med revisionskriterier avses de bedömningsgrunder som används i granskningen för analyser, slutsatser och bedömningar. Denna granskning utgår från nedan presenterade revisionskriterier.

Kommunallagen (2017:25)

Enligt kommunallagen (2017:725) 3 kap. 4 § ska fullmäktige tillsätta de nämnder som krävs för att fullgöra kommunens eller landstingets uppgifter enligt lag eller annan författning och för övrig verksamhet. I vallagens 3 kap. 3 § står det att det ska finnas en valnämnd i varje kommun och att denna är lokal valmyndighet med ansvar i kommunen för frågor om val. Därför måste det finnas en valnämnd i kommunen som har ansvar för att valen går rätt till enligt vallagen.

Vallagen (2005:837)

Valnämnden i kommunen är lokal valmyndighet där det åligger ett ansvar för de uppgifter som står i vallagen (2005:837) samt de ändringar i lagen som utfärdades 2019¹. Som lokal valmyndighet ansvarar nämnden för alla de val som ska hållas eller utlysas enligt vallagen. Det finns även regionala valmyndigheter och en central valmyndighet men dessa ansvarar för andra typer av uppgifter enligt vallagen. Ändringarna som gjordes 2019 syftar bland annat till att röstningen ska bli mer anonym genom regleringar av röstningsförfarandet i och vid vallokaler.

Nedan listas ett antal uppgifter som valnämnden ansvarar för.

- ▶ Utse personer som i egenskap av röstmottagare tar emot och räknar röster.
- ▶ Tillse att röstmottagare erhållit den utbildning som behövs för uppdraget.
- ▶ Tillse att det finns lämpliga lokaler som vallokaler och röstningslokaler som i fråga om lokalisering, tillgänglighet och öppethållande ger väljarna goda möjligheter att rösta. Vallokaler ska inte ha anknytning till en viss politisk sammanslutning och bör inte ha anknytning till en viss religiös sammanslutning eller till ett visst företag som kan påverka väljaren i samband med röstningen.
- ▶ I anslutning till ett röstmottagningsställe ska det finnas en lämplig avskärmad plats där valsedlar kan läggas ut och där väljarna var för sig kan ta sina valsedlar utan insyn. Om en sådan plats inte kan anordnas i anslutning till röstmottagningsstället får den i stället ordnas inne i lokalen.
- ▶ I lokalerna ska varje väljare kunna vara ensam bakom en valskärm och själv göra i ordning sina röster där. Därefter ska väljaren lämna valkuverten till röstmottagarna. Väljare som på grund av funktionsnedsättning eller liknande inte själva kan göra i ordning sina röster, ska dock på begäran få hjälp med detta av röstmottagarna i den utsträckning som behövs. En sådan väljare får också anlita någon annan person som hjälper honom eller henne vid röstningen.
- ▶ Se till att det finns tillfredsställande information om lokaler, tillgänglighet och öppettider.
- ▶ Röstmottagarna ansvarar för ordningen på röstmottagningsstället. Den som befinner sig i lokalen eller i ett utrymme intill denna ska rätta sig efter de anvisningar som röstmottagarna ger för att röstmottagningen ska kunna genomföras. Den som inte följer röstmottagarnas anvisningar får uppmanas att tillfälligt lämna lokalen eller utrymmet, om det är av väsentlig betydelse för genomförandet av röstmottagningen. Kan röstmottagningen på grund av en ordningsstörning inte genomföras får den tillfälligt avbrytas.
- ▶ Ta hand om fönsterkuvert och omslagskuvert för brevröst och föra anteckningar för det som görs. Ytterkuvert från budröster skall förvaras av valnämnden under valperioden.
- ▶ Se till att den preliminära rösträkningen i vallokalen sker omedelbart efter att rösträkningen i vallokalen har avslutats och samtliga valkuvert har lagts i valurnan. Därefter skall röstmottagarna lämna över röstlängden, protokollet, ytterkuvert för budröst och avsedda omslag till valnämnden. Valnämnden skall i sin tur genast överlämna protokoll och avsedda omslag till länsstyrelsen.
- ▶ På onsdagen efter valdagen ska valnämnden hålla sammanträde för att göra en preliminär rösträkning. Detta för att granska och räkna de röster som inte räknats i vallokalerna.

1.4 Metod och avgränsning

Granskningen baseras på dokumentstudier samt intervjuer. För information om granskade dokument samt intervjuade personer, se bilaga 1.

¹ lag om ändring i vallagen (2005:837), SFS 2019:923.

2. Valnämndens organisation och styrning

Valnämndens handläggning av allmänna val är placerad inom stadskansliet sedan en organisationsförändring hösten 2020. Organisationsförändringen syftade bland annat till att minska sårbarheten, möjliggöra effektiviseringar samt inkludera berörda tjänstepersoner i ett större sammanhang. I staden finns en handläggare för allmänna val. Det är främst handläggaren som arbetar med valfrågorna med understöd i organisationen i form av bland annat en nämndsekreterare. Flera verksamheter är informerade om att de under 2022 kan komma att behöva stötta arbetet med allmänna val.

De nämndspecifika styrdokument som anges vara väsentliga för nämndens verksamhet i verksamhetsplan och budget 2022 är förutom verksamhetsplanen nämndens reglemente.

Valnämndens reglemente uppdaterades 1 mars 2021. Delegationsordningen uppdaterades 10 december 2020.

I valnämndens verksamhetsplan och budget 2022 beskrivs nämndens ansvarsområde med följande punkter:

- ▶ Förordna och utbilda röstmottagare.
- ▶ Säkerställa att vallokaler och förtidsröstningslokaler är tillgänglighetsanpassade.
- ▶ Beställa material och se till att allt finns på plats då röstning ska genomföras.
- ▶ Ansvara för förtidsröstningen.
- ▶ Ansvara för den preliminära sammanräkningen av röster under valnatten.
- ▶ Ansvara för att vid ett sammanträde onsdagen efter valdagen granska och räkna de röster som inte räknats i vallokalerna, den så kallade onsdagsräkningen.
- ▶ Tillhandahålla statistik och kontrollunderlag före, under och efter valet.

I verksamhetsplanen med budget 2022 anges att kommunfullmäktige inte beslutat om särskilda mål och uppdrag för valnämnden. I budgethandlingarna framgår att valnämnden ska arbeta för ökat valdeltagande. Valnämnden tolkar att budgethandlingarna utgår från att varje kommun ska säkerställa lämpliga vallokaler och som i fråga om lokalisering, tillgänglighet och öppethållande ger väljarna goda möjligheter att rösta, vilket framgår av vallagen. Valnämnden ska informera om valet i syfte att alla som är röstberättigade ska ha kunskap om valet. Valnämnden arbetar utifrån målet att rättssäkert genomföra allmänna val. För att mäta detta används antal tillgängliga vallokaler och utbildade röstmottagare.

2.1 Lokala rutiner, processer och tidplaner

Under hösten 2020 initierade stadskansliets chef en genomlysning av stadens beredskap för genomförande av allmänna val efter att stadsdirektören föreslagit en organisationsförändring innebärande att valnämndens och överförmyndarnämndens personella resurser knyts till stadskansliet på stadsledningskontoret. Syftet med organisationsförändringen är bland annat att minska sårbarheten och möjliggöra effektiviseringar samt inkludera berörda tjänstepersoner i det större sammanhang som en hemvist på stadskansliet innebär. Genomlysningen omfattade bland annat identifiering och säkerställande av befintligt underlag i valsystelet Mobilise, checklistor, tidplaner, lokaler, förråd och materiel. Uppdraget innebar även att så långt möjligt uppdatera, komplettera och kvalitetssäkra underlagen så som rutiner, handledningar och processer i syfte att säkerställa bästa möjliga beredskap inför valet 2022.

Den sammanfattande bedömningen var att det delvis fanns bristande administration och en "desarmerad personalsituation". Staden bedömdes inte säkerställt att det organisatoriska minnet fungerat och administrationen av val har varit personberoende. Utredaren påpekade dock att inget tydde på brister av vikt i genomförandet av val.

Efter genomlysningen har kartläggning och sedermera uppdatering och framtagande av centrala styrdokument såsom riktlinjer, rutiner och checklistor skett. Arbetet är pågående och utgår från aktuella lagar och författningar samt tillgängligt material från Sveriges kommuner och regioner (SKR) samt Valmyndigheten. Arbetet ska så långt som möjligt vara klart till valet 2022. Vi har tagit del av arbetsmaterial i form av årshjul, checklistor, processkartor samt aktivitetslistor. Årshjulet redogör på en detaljerad nivå vilka aktiviteter som ska genomföras inför och efter valet, anger vem ska genomföra aktiviteten när och eventuellt delområde eller kontaktperson. I checklistor hänvisas till att material och aktiviteter ska gå i linje med aktuella lagar och författningar.

2.2 Bedömning

Vi kan konstatera att valnämndens reglemente nyligen är uppdaterat samt att reglementet ligger till grund för andra styrande dokument. Vi bedömer att det i stor utsträckning finns uppdaterade styrdokument i form av främst aktivitets- eller checklistor. Arbetet med att uppdatera styrdokumenten är pågående och ett kontinuerligt arbete. De styrdokument som finns utgår från aktuella lagar och författningar samt material från SKR och Valmyndigheten. Vi ser positivt på att staden genom framtagande av styrande dokument arbetar för att skapa ett "organisatoriskt minne".

3. Risker inför valet 2022

I valnämndens risk- och väsentlighetsanalys 2022 identifieras fyra risker. Samtliga risker faller inom processen genomförande av val. I risk- och väsentlighetsanalysen anges möjliga konsekvenser samt orsaker för respektive risk. Det saknas angiven hantering samt kontrollmoment. Följande risker och riskvärden² har identifierats:

- ▶ Vallokaler kan inte användas (riskvärde 4).
- ▶ Otillräcklig bemanning - tjänstepersoner, avser både antal och kompetens (riskvärde 6).
- ▶ Otillräcklig bemanning - valförrättare och röstmottagare, avser både antal och kompetens (riskvärde 6).
- ▶ Valprovsnämnden beslutar om omval (riskvärde 6).

Risk- och väsentlighetsanalysen ska ligga till grund för riskerna i internkontrollplanen. Riskerna i internkontrollplanen 2022 redovisas nedan. Vi noterar att risken med riskvärde 4 inkluderas samt en av riskerna med riskvärde 6.

- ▶ Utbildning röstmottagare - som röstmottagare får endast den förordnas som har fått sådan utbildning som behövs för uppdraget. Utbildning är obligatorisk för varje röstmottagare, ordförande och vice ordförande i val- eller förtidsröstningslokal oavsett tidigare erfarenheter av valarbete. Därför måste genomförd utbildning följas upp och kontrolleras av valnämnden. Risken ska följas upp i tertialrapport 1.
- ▶ Tillgänglighet lokaler - staden ska se till att det finns lämpliga vallokaler och som i fråga om lokalisering, tillgänglighet och öppethållande ger väljarna goda möjligheter att rösta. Risken ska följas upp i båda tertialrapporterna.
- ▶ Budget i balans och prognossäkerheten i tertialrapport 2 jämfört med utfallet på helår. Risken följs upp i båda tertialrapporterna samt i årsredovisningen.

3.1 Verksamhetsskyddsanalys

Handläggaren för allmänna val arbetar i dialog med säkerhet- och trygghetsenheten för att i enlighet med Valmyndighetens rekommendationer ta fram en verksamhetsskyddsanalys. Till grund för arbetet ligger även information från gemensamma träffar med andra

² Riskvärden bedöms utifrån sannolikhet och konsekvens. En risk kan ha ett riskvärde mellan 1-16.

valnämnder inom Stockholms län. Verksamhetsskyddsanalysen ska vara framtagen i slutet av maj 2022. Analysen ska presenteras för berörda enheter inom staden efter att nämnden beslutat om den.

Syftet med verksamhetsskyddsanalysen är att identifiera vad som ska skyddas, mot vad och vem det ska skyddas från, vilka situationer som ska undvikas, hur dess situationer kan förebyggas samt hur situationerna ska hanteras om de ändå uppstår. Analysen ska utgå från de processer som den kommunala valadministrationen genomför, inför och efter valet.

Då arbetet är pågående har vi delgivit ett arbetsmaterial som till stor del består av allmänna beskrivningar från Valmyndigheten men med vissa kommunspecifika delar. I verksamhetsskyddsplanen finns sårbarheter angivna med tillhörande åtgärder, ansvarig person, prioritering samt datum då det ska vara åtgärdat. Som ansvariga anges alltid minst två personer. Enligt uppgift är handläggaren för allmänna val ansvarig och den andra personen fungerar som back-up. Stadens valadministration har utifrån valnämndens mall identifierat ett antal skyddsvärden inom de rekommenderade kategorierna process, lokaler/platser, person, information och material. För varje skyddsvärde ska konsekvensnivån av en antagonistisk handling³ för valens genomförande och för förtroendet för genomförande av val bedömas. Konsekvensbedömningen ska antecknas för spårbarhet. Detta kvarstår att genomföra vid tidpunkten för granskningen.

3.2 Bedömning

Valmyndigheten bedömer att det finns stora möjligheter för kommuner att genom förebyggande åtgärder reducera sårbarheter och därigenom antalet tillfällen en aktör kan utnyttja. Genom ett proaktivt arbete kan både skyddet av valen och förmågan att hantera eventuella angrepp öka. Vi ser därför positivt på att valnämnden dels genomför risk- och sårbarhetsanalys inom ramen för arbetet med intern kontroll, dels tar fram en verksamhetsskyddsanalys. Vi kan dock inte se spårbarhet av genomförd omvärldsbevakning inom internkontrollarbetet. Det finns tre risker i internkontrollplanen varav en berör nämndens budget. Internkontrollplanen innehåller inte de risker med högst identifierat riskvärde i risk- och väsentlighetsanalysen. Vi bedömer därmed att risk- och väsentlighetsanalysen samt internkontrollplanen inte fullt ut är ändamålsenliga.

Verksamhetsskyddsanalysen är inte färdigställd vid tidpunkten för granskningen och vi kan därmed inte fullt ut bedöma om den utgör en ändamålsenlig riskanalys som återspeglar relevanta omvärldsfaktorer. Vi har dock inte noterat något som tyder på att så inte kommer vara fallet. Verksamhetsskyddsanalysen utgår från Valmyndighetens mall där det ingår risker baserade på omvärldsbevakning. Vi bedömer att det är av största vikt att verksamhetsskyddsanalysen färdigställs och att berörda enheter informeras. Vi ser positivt på att det utöver ansvarig handläggare finns en utsedd back-up då det minskar risken för sårbarhet.

Det kan finnas en risk med att tillämpa två olika verktyg för riskanalyser då det blir fler dokument att hålla reda på vilken kan medföra att risker hamnar mellan stolarna. Vi ser därför att det är viktigt att internkontrollarbetet samverkar med verksamhetsskyddsanalysen.

³ Antagonistiska hot är alla hot som är avsiktligt illvilliga. Det kan vara terrorism, organiserad brottslighet eller underrättelsehot. Det kan likväl vara illvilliga grupper på lokal eller regional nivå eller personer som agerar på egen hand. Exempel på antagonistiska hot mot allmänna val kan vara att hindra eller avskräcka väljare från att rösta, att hota valarbetare, att försöka påverka valresultatet eller att undergräva förtroendet för valens genomförande, till exempel genom att sprida falska rykten. Antagonistisk påverkan på allmänna val kan få omfattande negativa konsekvenser, såsom att valresultatet försenas, att riskerna för omval ökar och att ett minskat förtroende för valgenomförandet leder till ett lägre valdeltagande i kommande val. I förlängningen kan detta leda till att demokratin och individuella fri- och rättigheter påverkas negativt.

4. Förberedelser inför valet 2022

Valnämnden har sedan valet 2018 genomfört flera förberedande åtgärder. Det finns ingen dokumenterad utvärdering av valet 2018 och intervjuade uppger att det fanns en stor avsaknad av dokumentation efter valet. Det förberedande arbetet spåras främst till den externa genomlysningen av verksamheten samt organisationsförändringen 2020. Valadministrationen arbetar aktivt med de "medskick" som utredaren lämnade. Majoriteten av utredarens medskick är hanterade eller delvis hanterade. Resterande är planerade att hanteras innan valet 2022.

Det förberedande arbetet delas in i fem delmoment; lokaler, röstmottagare, material, utbildning och kommunikation

En del i förberedelserna inför valet 2022 är att stadsledningskontoret informerat stadsdirektörens ledningsgrupp samt flera avdelningar och enheter om arbetet inför valet i syfte att sprida kunskap och upplysa om kommande behov av samarbete och samordning.

4.1 Vallokaler har bedömts och fastställts

Valnämnden ansvarar att det inom stadens geografiska ansvarsområde finns lämpliga vallokaler och röstningslokaler. I genomlysningen av stadens förmåga att genomföra allmänna val rekommenderade utredaren att nämnden skulle besöka och inventera samtliga valbyggnader med tillhörande vallokaler. I verksamhetsberättelsen 2021 anges att samtliga röstnings- och vallokaler besöktes under året. Syftet var att fastställa lokaler som kunde återanvändas samt säkerställa dess tillgänglighet. Tillgänglighetskontroll genomfördes med hjälp av checklista från Myndigheten från delaktighet. Besök av nya lokaler samt lokaler med tidigare anmärkningar avseende tillgänglighet genomfördes vid några tillfällen tillsammans med funktionsrådet arbetsgrupp för fysisk tillgänglighet. En tidigare vallokal bedömdes olämplig inför kommande val 2022 men övriga vallokaler har bedömts lämpliga och fastställts av nämnden.

Stadens befolkning har vuxit sedan 2018 och därav har antalet valdistrikt utökats med två valdistrikt. För varje valdistrikt finns det en vallokal.

I valet 2018 användes en av Svenska kyrkans lokaler som vallokal i valdistriktet Stora Ursvik 3. Till valet 2022 har denna lokal ersatts av Kymlingeskolans matsal.

Under sommaren 2021 genomfördes en inventering av valförrådet med hjälp av stadens sommarjobbare.

4.1.1 Trygghet, säkerhet och ordning i vallokalerna

Handläggaren för allmänna val har deltagit i seminarium anordnat av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap i syfte att stärka kunskapen om trygghet och säkerhet i vallokalerna. Information ska sedan vidareförmedlas till lokalansvariga. Informationen infattar bland annat riktlinjer kring hur vallokalen ska möbleras avseende avskärmningar och flöden i lokalerna. Det innefattar exempelvis röstningsbås och placering av valsedlar.

I mars 2022 fattade valnämnden ett beslut om ordning i valsedelstall och ansvar för utläggning av valsedlar. Valmyndigheten har tagit fram ett ställningstagande om valsedlarnas ordning i valsedelsställen. I ställningstagandet rekommenderas att valsedlarna ska stå i bokstavsordning utifrån den partibeteckning under vilken partiet har anmält deltagande i val.⁴ Valnämnden beslutade i linje med Valmyndighetens ställningstagande. I

⁴ Ställningstagande Valmyndigheten 2022-02-18 dnr VAL-161.

beslutet anges även att det vid de allmänna valen 2022 tillämpas vissa nya regler i vallagen.

Det förtydligas att det är röstmottagarnas ansvar att under förtidsröstningen och valdagen lägga ut och fylla på valsedlar på den avskärmade plats som anordnats för utläggning av valsedlar, oavsett vilken typ av valsedel (parti-, namn- eller blank valsedel) det är. Detta syftar till att motverka sabotage och skapa bättre förutsättningar för valadministrationen att hålla ordning bland valsedlarna.

I syfte att underlätta för de som ska rösta planeras att i samverkan med sektorn välfärd och omsorg anställa valambassadörer. Valambassadörerna ska bland annat vara behjälpliga med att svara på frågor och visa rätt i vallokalen.

I utbildningen för röstmottagare ingår trygghet samt bemötande. Intervjuade betonar vikten av att röstmottagare ska vara trygga i hur de ska agera vid olika situationer.

Under valdagen planeras för olika insatser i syfte att säkerställa trygghet och säkerhet i vallokalerna. I varje lokal finns en informationspärm vari det finns kontaktuppgifter till vaktmästare om en sådan finns, information om nyckelrutiner, ventilation, larm och tillgänglighet. Det planeras för ronderande väktarbilar och ledamöter i valnämnden ska under valdagen kontrollera vallokalerna parvis.

Intervjuade uppger att de har tagit höjd för eventuell ökad smittspridning av covid-19. Det finns medel i budget om olika typer av skyddsmaterial skulle behövas. Det sker även diskussioner med andra kommuner samt stadens medicinskt ansvariga sjuksköterska (MAS).

4.2 Information till medborgare

Valnämnden har inför valet 2022 tagit fram en kommunikationsplan. Syfte och mål med planen är dels att de röstberättigade känner till var och när de kan rösta samt hur det går till, dels att tillräckligt många röstmottagare rekryteras. Strategin i kommunikationsplanen innefattar:

- ▶ Enkel och lättillgänglig information (klarspråk)
- ▶ Lättillgängliga val- och röstningslokaler (platser och lokalernas tillgänglighet)
- ▶ Vägledande information om valet ska ges på olika språk. Informationen kommer huvudsakligen ges på svenska, och därutöver kommer kort grundläggande information översättas till engelska, finska och arabiska.
- ▶ Stadens webbplats är den huvudsakliga kanalen, som ska länka vidare till Valmyndighetens sida, där valinformation på ett 30-tal olika språk finns samt en interaktiv karta som visar väljarens vallokal utifrån postnummer.
- ▶ Det ska vara enkelt att hitta på stadens webbplats, i tryckt material som skickas till alla hushåll samt i kontakt med staden.

I kommunikationsplanen finns en aktivitetsplan vari det för respektive månad mars till september anges ett antal aktiviteter.

Vid tidpunkten för granskningen har det främsta arbetet med kommunikation till medborgare inte påbörjats. Intervjuade uppger att de för tillfället ligger lite efter tidplanen men att arbete pågår.

4.3 Transport och förvaring av röster

I stadens rutiner finns ett antal aktiviteter kopplat till transporter samt förvaring av röster och då framförallt förtidsröster. Ordförande och en till från valdistrikt ska leverera rösterna. Detta rekommenderas att ske med bil. Om materialet ej kan levereras har valkansliet bilar från en bilpool som kan hämta upp materialet från vallokaler. Valnämnden har avtal med

Postnord för att säkerställa leverans av röster från vallokaler. Genomförandet av de framtagna rutinerna pågår från maj till och med valdagen.

4.4 Bedömning

Valnämnden har sedan valet 2018 genomfört ett antal åtgärder för att säkerställa att det kommande valet genomförs korrekt och säkert. En genomlysning har genomförts i syfte att identifiera utvecklingsområden. Förberedelserna tar sin utgångspunkt i aktuella lagar vilket uppmärksammas i checklistor, utbildningar samt beslut. Vi ser positivt på arbetet som pågår. Utifrån detta bedömer vi, förutsatt att arbetet fortgår som planerat, att valnämnden vidtagit förberedande åtgärder för att säkerställa att valet kan genomföras på ett korrekt och säkert sätt.

Vi ser positivt på att samtliga lokaler är fastställda samt att det inte längre används lokaler med konfessionell anknäytning i enlighet med intentionerna i vallagen. Vi ser positivt på att funktionsrättsrådet involverats vid genomgång av lokaler. Vi bedömer att nämnden vidtagit vissa trygghetsskapande åtgärder i vallokalerna. Detta baseras på att väktare samt nämndens ledamöter kommer finnas på plats samt att trygghet och säkerhet är en del av röstmottagarnas utbildning.

Vi ser positivt på att en kommunikationsplan tagits fram. Vi bedömer att valnämnden, förutsatt att kommunikationsplanen efterlevs, säkerställt en ändamålsenlig information till medborgare rörande valets genomförande. Vi baserar bedömningen på planens innehåll av flera kommunikationsmoment, kommunikationskanaler samt att kommunikationen ska ske på flera språk. Vi kan dock inte fullt ut bedöma om nämnden säkerställt en ändamålsenlig kommunikation eftersom den ännu inte är genomförd. Vid tidpunkten för granskningen ser vi att det är av hög vikt att valnämnden säkerställer att kommunikation till medborgare sker.

5. Utbildning och rekrytering

Rekrytering av röstmottagare påbörjades i mars 2022. Samtliga valdistrikt ska bemannas med en ordförande, en vice ordförande samt fyra röstmottagare. Utöver den ordinarie bemanningen planerar nämnden att rekrytera ett 20-tal reserver. Det ska även finnas en ordförande som har det övergripande ansvaret i förtidsröstningslokalen och kontakt med valkansliet.

Rekrytering sker primärt av de som tidigare arbetat som röstmottagare inom staden och i andra hand genom stadens interna kanaler. Det sker även rekrytering genom annonser på stadens hemsida samt i tidningen Mitti. De som vill arbeta som röstmottagare skickar in ansökan till staden. I ansökan ska tidigare erfarenheter uppges, varför de söker jobbet samt vilka egenskaper de kan bidra med.

Enligt valnämndens policy för röstmottagare söker staden egenskaper som god servicekänsla, administrativ förmåga, noggrannhet samt flerspråkighet. Valnämnden eftersträvar en jämn köns- och åldersfördelning. En förtroendevald som förekommer på en valsedel får inte arbeta som röstmottagare. Två röstmottagare från samma familj bör inte tjänstgöra som ordförande och vice ordförande i samma distrikt. Valnämnden har möjlighet att kontrollera arbetslivserfarenhet inom staden samt jämföra röstmottagare mot förtroendevalda på valsedlarna. Valnämnden kan inte kontrollera arbetslivserfarenhet hos en annan arbetsgivare än staden. Det sker inga övriga kontroller av de som ansöker som röstmottagare. Enligt uppgift förväntas ordförande och vice ordförande i respektive valdistrikt att meddela valadministrationen om någon inte sköter sitt jobb. Valnämndens delegationsordning ses över och förslag om ändringar planeras att underställas valnämnden vid dess sammanträde i juni 2022. Förslaget syftar till att göra det enklare att entlediga röstmottagare.

Det ska finnas handböcker med information i varje vallokal tillgängliga för röstmottagare.

I Sundbyberg ska samtliga röstmottagare genomgå en utbildning anordnad av valnämnden samt den utbildning som finns på Valmyndighetens webbplats. Utbildningen berör bland annat:

- ▶ Vallagen
- ▶ Rollen som röstmottagare, myndighetsutövning
- ▶ Avskärmning och valhemligheten
- ▶ Arbetsuppgifter i vallokalen
- ▶ Tillgänglighet och trygghet
- ▶ Kontroll av identitet
- ▶ Rösträkning.

Valhandläggaren ska följa upp närvaro vid utbildning. Alla röstmottagare, reserver som röstmottagare och informatörer ska genomgå samma utbildning. Valnämnden vill att röstmottagare ska testa sina kunskaper via Valmyndighetens hemsida och visa upp godkänt kunskapstest för ordförande i valdistriktet.

Staden erbjuder fem utbildningstillfällen varav samtliga röstmottagare måste delta vid ett tillfälle. Vid utbildningstillfällena sker ID-kontroll. ID-kontroll ska även ske på valdagen av ordföranden i vallokalerna. Utbildningen håller vid genomförandet av granskningen på att planeras. Enligt uppgift utgår valnämndens utbildning från tillgängligt material från Valmyndigheten och SKR. Valnämndens ledamöter kan delta i utbildningen om de finner att de själva har behov.

Utbildning för valnämndens rösträkning på onsdagen efter det kommande valet är planerad att ske samma dag som rösträkningen. Utbildningen är planerad att genomföras innan posten kommer med valsedlarna.

5.1 Bedömning

Vi bedömer att valnämnden, förutsatt att planeringen efterföljs, säkerställt att samtliga röstmottagare ska genomgå adekvat utbildning. Vi ser dock att det finns risker i kontrollen av röstmottagares utbildning samt i urvalet. Vi noterar däremot inga anledningar till att resultatet från valet inte ska kunna levereras i tid.

Valmyndigheten anger i ett ställningstagande avseende röstmottagarnas utbildning att det är svårt att i förhand bedöma om en röstmottagare tillgodogjort sig tillräcklig kunskap. En person utan tillräckliga kunskaper bör inte förordnas som röstmottagare vid framtida val. Röstmottagare bör därför förordnas först efter genomgången utbildning och valnämnden bör kontrollera närvaron vid utbildningarna.⁵ Valnämnden har säkerställt att samtliga röstmottagare ska genomgå lämplig utbildning. Kontroll av utbildning sker genom avstämning av närvaro vid utbildningstillfället. Röstmottagare ombes även genomföra Valmyndighetens kunskapstest och uppvisa detta för ordförande. Vi bedömer att kunskapskontrollen kan utvecklas genom att säkerställa godkända kunskapstest tidigare än på valdagen. Det finns inte fastställda urvalskriterier eller verktyg för att sortera bort röstmottagare som eventuellt kan utgöra risker under valgenomförandet. Vi ser det som en osäkerhet att enbart förlita sig på att ordförande och vice ordförande i valdistrikten i efterhand ska rapportera eventuell okunskap. Vi baserar bedömningarna på att det inte genomfördes någon utvärdering efter valet 2018 och möjligheten till att fånga upp eventuellt olämpliga röstmottagare därigenom saknas. Vi bedömer att erfarenheten därmed inte automatiskt kan ses som ett kvitto på lämplighet.

⁵ Ställningstagande Valmyndigheten 2020-04-24. Dnr 2 00 61-20/98221

6. Sammanfattande bedömning och svar på revisionsfrågor

Revisionsfrågor	Svar
I vilken utsträckning finns uppdaterat reglemente och styrdokument för valnämnden?	Valnämndens reglemente uppdaterades senast våren 2021 efter omorganisering av verksamheten. Det pågår ett arbete med att ta fram styrdokument i form av riktlinjer, checklistor och processkartor i syfte att stärka det organisatoriska minnet. Vi ser positivt på detta men betonar vikten av att arbetet fortgår.
I vilken utsträckning har förberedande åtgärder vidtagits för att säkerställa att valet genomförs korrekt och säkert?	Förberedande åtgärder har skett i stor utsträckning. Valnämnden har genom en extern genomlysning identifierat flera utvecklingsområden som sedermera har åtgärdats. Lokaler har fastställts och tillgänglighet säkerställts. Lokalansvariga har försetts med information om möblering och säkerhet i vallokalerna avseende avskärmningar och flöden i lokalerna. Det finns även planer för genomförandet av röstmottagarnas utbildning som baseras på aktuella lagar och författningar samt material från Valmyndigheten.
Har valnämnden säkerställt att rösträkning kan ske på ett säkert och kvalitativt sätt, så att resultatet från valet kan levereras i tid?	Det finns förutsättningar för att rösträkning kan ske på ett säkert och kvalitativt sätt så att resultatet kan levereras i tid. Nämnden har säkerställt att samtliga röstmottagare ska genomgå lämplig utbildning. Vi noterar dock att det saknas urvalskriterier och att det enbart sker kontroll av närvaro vid utbildning, inte av kunskap. Vi bedömer att detta tillsammans utgör en risk för rösträkningen då det saknas tillräckliga verktyg för att fånga upp eventuellt olämpliga röstmottagare. Vi bedömer att det inte är tillräckligt att enbart förlita sig på att ordförande och vice ordförande ska rapportera i efterhand. Bedömningarna utgår från att det primärt är erfarna röstmottagare som rekryteras men att det inte skedde en utvärdering av valet 2018. Utan utvärderingen och utökade kontroller ser vi att det saknas möjlighet att fånga upp röstmottagare utan tillräckliga kunskaper.
I vilken utsträckning har valnämnden genomfört en ändamålsenlig riskanalys, som även återspeglar relevanta omvärldsfaktorer?	Valnämnden har genomfört en riskanalys som ligger till grund för internkontrollplanen. Vi bedömer att de risker som identifierats inte fullt ut återspeglar relevanta omvärldsfaktorer. Då valnämndens verksamhetsskyddsanalys inte är färdigställd kan vi inte fullt ut bedöma huruvida den utgör en ändamålsenlig riskanalys som återspeglar relevanta omvärldsfaktorer. Vi har dock inte noterat något som tyder på att så inte kommer vara fallet. Verksamhetsskyddsanalysen utgår från Valmyndighetens mall där det ingår risker baserade på omvärldsbevakning.

	Det är av största vikt att verksamhetsskyddsanalysen färdigställs och att berörda enheter informeras. Vi ser positivt på att fler än en person anges som ansvarig då det minskar risken för sårbarhet.
I vilken utsträckning har nämnden säkerställt en ändamålsenlig information till medborgarna rörande valets genomförande?	Valnämnden har tagit fram en kommunikationsplan i syfte att säkerställa adekvat information till medborgarna. Kommunikationsplanen bedöms ändamålsenlig. Vi kan dock inte fullt ut bedöma om informationen till medborgarna rörande valets genomförande är ändamålsenligt eftersom kommunikationen ännu inte genomförts.
I vilken utsträckning har nämnden vidtagit trygghetsskapande åtgärder i vallokalerna?	Valnämnden har vidtagit trygghetsskapande åtgärder i vallokalerna. Det kommer finnas ronderande väktarbilar, valnämndens ledamöter ska kontrollera lokalerna och röstmottagare får genom utbildningen information om trygghet och säkerhet i lokalerna. Det finns även valambassadörer på plats i syfte att vägleda väljare.

2022-06-15 Sundbyberg

Lina Hedlund

Verksamhetsrevisor

7. Bilaga

Källförteckning

Intervjuade funktioner

- ▶ Handläggare för allmänna val
- ▶ Kanslichef
- ▶ Ordförande i valnämnden

Dokument

- ▶ Aktivitetslista valnämnden och allmänna val 2022
- ▶ Beslut om ordning i valsedelställ och ansvar för utläggning av valsedlar DNR: VN-0015/2022
- ▶ Beslut om vallokaler vid de allmänna valen 2022 DNR: VN-0011/2021
- ▶ Delegationsordning Valnämnden
- ▶ Genomlysning av stadens beredskap för genomförande av val - slutrapport
- ▶ Interna checklistor - genomförande av val
- ▶ Komihåglista inför utbildning av röstmottagare
- ▶ Kommunikationsplan val 2022
- ▶ Månadsrapport Februari 2022 - Valnämnden
- ▶ Presentation "Val i Sundbyberg"
- ▶ Reglemente för valnämnden från och med den 1 mars 2021
- ▶ Rekryteringsprinciper för röstmottagare DNR: VN-0003/2022
- ▶ Risk- och väsentlighetsanalys - 2022 (Valnämnden)
- ▶ Sundbyberg basprocesskarta
- ▶ Ställningstagande Valmyndigheten 2020-04-24. Dnr 2 00 61-20/98221
- ▶ Ställningstagande Valmyndigheten 2022-02-18 dnr VAL-161.
- ▶ Verksamhetsberättelse 2021 - Valnämnden
- ▶ Verksamhetskyddsanalys (arbetsmaterial)
- ▶ Verksamhetsplan med budget 2022, med plan för 2023-2028 (2023-2024 för enheter) Valnämnden
- ▶ Verksamhetsplan med budget 2022, med plan för 2023-2028 (2023-2024 för enheter) Valnämnden
- ▶ Årsplanering VN 2022 - (arbetsmaterial)